

CARLES III VIST DES DE LA TRONA A MATARÓ PEL P. ILDEFONS FERRER L'ANY 1789

Fa dos-cents anys de la mort del monarca Carles III; a través de diverses publicacions els historiadors especialistes actuals intenten donar-nos una visió d'aquell rei; una munió d'exposicions ben documentades i riques han presentat diversos aspectes de l'obra del regnat del tercer Borbó. Tota aquesta diversitat de reflexions actuals pretenen mostrar-nos l'obra de Carles III especialment centrada a Catalunya des de l'avui, segons la nostra perspectiva dels dos-cents anys transcorreguts.

És bo també recórrer als contemporanis del monarca i dels esdeveniments per a obtenir-ne una visió que complementi la nostra visió actual.

Això és el que pretenc amb aquesta comunicació. Arran de la mort de Carles, l'Ajuntament de Mataró organitzà diversos actes; el P. Claudi Vilà en la seva monografia sobre el col·legi de Santa Anna, per exemple, en dona una relació i n'analitza alguns actes concrets, com l'acadèmia del 15 de gener de 1789; fa esment del sermó o oració fúnebre que a l'església parroquial de Santa Maria pronuncià el rector dels Escolapis P. Ildefons Ferrer de Sant Josep; és un opuscle de 31 pàgines, de 19,7 x 14,1 mm., imprès a Mataró per Joan Abadal; només hi ha el text del sermó sense cap altre escrit introductori ni document amb les llicències. El títol complet és el següent: *Oración fúnebre / que / en las solemnísimas exequias / celebradas en memoria del Rey de las Españas, / y de las Indias / D. CARLOS III, / que de Dios goze, / por el muy Ilustre Ayuntamiento / de la ciudad de / Mataró / en su parroquial Iglesia día 26 de / Enero de este año 1789 / dixo / EL P. ILDEFONSO FERRER DE S. JOSEPH / Ex-Provincial de los Clérigos Regulares de las Escuelas / Pías, Calificador del Santo Oficio de Barcelona, / y del Consejo de S.M. de la Santa General / Inquisición, actual Rector de su Colegio de / la misma ciudad. / Con las licencias necesarias.*

Divideixo el treball en dues parts: en la primera analitzaré els punts del sermó en els quals queda definida l'obra del monarca i en la segona part compararé aquesta obra amb la realitat mataronina i escolàpia de l'època.

L'OBRA DE CARLES III.

Un sermó predicat pocs dies després de la mort del monarca havia d'ésser necessàriament una lloa, altrament no l'haurien confiat al predicador, ni menys encara s'hauria permès d'imprimir l'oració fúnebre; cal partir d'aquesta premissa per a entendre tota l'exposició de l'orador; és, també, una peça oratòria, o retòrica com dirien aleshores, i

de caire sagrat. Això fa que hi hagi una constant referència a personatges bíblics com a comparança i termes per a dibuixar la personalitat del monarca difunt. Ens cal despullar la peça de totes aquestes connotacions literàries, religioses i laudatòries per a copsar el fons autèntic de l'obra realitzada per Carles III tal com la veié el P. Ildefons Ferrer; per això, en la segona part del treball indicaré alguns significatius silencis o omissions del Rector dels escolapis.

El sermó consta d'una introducció i de dues parts expositives; en la primera part intenta mostrar-nos com el monarca va pretendre *hacer felices a sus vasallos para el mundo*, a la segona com va esforçar-se per *prepararlos dichosos para con Dios*. La primera part és la més interessant per al nostre objectiu; va de la pàgina VII a la XXI; és també la més extensa. Cenyim-nos, doncs, a aquestes pàgines i apartat.

Per a fer feliços els seus vassalls, Carles III va donar empenta a quatre coses, segons el P. Ferrer, que foren: l'ensenyament, la indústria, la disminució de l'atur (utilitzant paraules actuals) i millorar la tropa, especialment la marina. Passem a analitzar cada un dels quatre punts.

Ensenyament.

Considera que l'ensenyament va ser una de les prioritats del regnat de Carles III, condició indispensable perquè cada un dels seus súbdits assolís la felicitat i el benestar en el món. Els objectius de tota instrucció són, segons el P. Ildefons: instruir la ment, fer-se útil al món o a la societat i poder santificar millor el temps que hem de dedicar a Déu.

El predicador insisteix que Carles III va voler l'ensenyament per a *todos sus vasallos* -artesans o camperols, especifica-. Una de les mesures preses va ser la llei sobre condicions per a exercir els mestres de primeres lletres publicada l'11 de juliol de 1771; aquesta llei no afectava directament els escolapis, més aviat podríem dir que millorava la competència i, tot i això, el P. rector de Santa Anna la lloa perquè afavoreix l'ensenyament i, en conseqüència, els infants; l'orador sagrat introdueix aquí una sèrie de reflexions sobre l'ensenyament de la joventut en les lletres i el temor de Déu que són una clara al·lusió a les Constitucions de l'Escola Pia i no tenen res a veure de manera directa amb el pensament de Carles III.

Un altre aspecte és la creació de nous centres, entre els quals el P. Ferrer enumera Acadèmics, Seminaris, Universitats... No fa cap referència a una extensió de centres de primària o secundària.

Indústria.

Carles III, segons el P. Ildefons, fomenta totes les indústries entre les quals enumera les següents: pintura, dibuix, geografia, arquitectura, maquinària, nàutica, agricultura, fortificacions, agrimensura, manufactures i, sobretot, el comerç; aquest últim és el motor de la resta. El comerç és promocionat a ambdues bandes de l'Atlàntic i per això va estretament unit a la navegació.

Navegació i comerç fan passar el diner d'unes mans a altres, dels rics als pobres; l'orador afirma clarament que, així, l'obra del monarca beneficia el poble, els pobres, perquè va contra la noblesa que reté el diner i contra l'acumulació d'or i plata en unes poques mans; el P. Ildefons defensa el sistema econòmic mercantilista com a més just i distribuïdor de riquesa.

Disminució de l'atur.

A Espanya hi havia atur, que, aleshores més encara que avui, generava fam, bandolerisme i mort; Carles III, ens diu el rector de Santa Anna, emprèn una campanya contra aquesta plaga i per això crea nous llocs de treball a base d'ampliar i augmentar el nombre de tribunals, de ministeris, de funcionaris, de càrrecs; porta a terme obres públiques grandioses com edificis (el Prado o els portals de Madrid), camins, hospitals, cases d'acolliment; atén a il·luminar la neteja de les poblacions i el seu enllumenat amb fal·lals; inicia el repoblament de Sierra Morena a Andalusia.

Totes aquestes empreses, juntament amb la promoció de la indústria esmentada en el paràgraf anterior, contribuïen a donar feina a la població i a incentivar la seva preparació per als nous llocs qualificats que s'oferien o les portes que la indústria i el comerç permetien entreveure.

Millorament de la tropa.

El P. Ferrer no és pas bel·licista, sinó tot el contrari: afirma categòricament que *ha de reynar siempre la paz*. La política de Carles III, seguint com sempre el sermó fúnebre, portà una orientació de pactes amb altres estats, concretament amb Anglaterra, per a evitar enfrontaments que danyaven el comerç de la Península amb les colònies americanes. L'enfortiment de la marina tenia com a objectiu aconseguir que ningú no pogués perjudicar els interessos espanyols en el mar i, així, assolir que hom pogués comerciar tant pel Mediterrani com més enllà de Gibraltar (clara al·lusió al comerç català).

L'eficàcia de la marina no depenia solament del millorament dels vaixells, sinó també de la millor formació de la seva oficialitat; per això el monarca creà i estimulà les acadèmies militars. L'ensenyament en les acadèmies entrava en els objectius prioritaris de Carles III per a la felicitat de tots els seus vassalls.

El P. Ferrer no pot desprendre's de la seva qualitat de mestre i per això veu tota l'obra de Carles III sota l'òptica de l'ensenyament; no n'hi ha prou d'ampliar les aules i admetre més i més alumnes; cal establir les bases d'una societat que ofereixi oportunitats laborals adequades a la formació rebuda; hi contribuï l'ampliació de la indústria i la creació de noves professions, de manera especial el comerç, els nous llocs de treball i el mateix millorament de la tropa i de la marina.

Així el P. Ildefons Ferrer veu com el monarca recentment traspassat ha aconseguit *fer felices a sus vasallos para el mundo*.

VALORACIÓ.

No m'estendré gaire; moltes coses de què podríem ara parlar estan ja escrites, i per això crec que només caldrà fer-ne breu esment.

Renovació pedagògica.

El P. Ferrer va ser un dels capdavanter de la renovació pedagògica entre els escolapis catalans; seguia les petjades d'altres escolapis que també passaren per Mataró, com els Pp. Passarell, Balcells, Toneu, Prats, etc. Però va ser mèrit del P. Ferrer portar a terme la reforma a Santa Anna quan n'era rector, i després estendre-la a la resta de la província, quan en fou provincial. Un dels objectius ja altres vegades comentat, era de transformar l'ensenyament en quelcom més pràctic, tècnic i acomodat a les necessitats del moment, deixant l'excés d'humanitats i de llatí; la importància que donà el P. Ildefons a l'aritmètica i a la calligrafia comercials i a la nàutica, l'agrimensura i la geometria. Amb aquesta formació tècnico-pràctica abandonaren les aules de Santa Anna molts nois que s'obriren camí aquí, a casa nostra, o a les Amèriques.

La necrologia que va escriure's tot just coneguda la seva mort, ens diu que des de jove (neix a Igualada el 1788) va dedicar-se a la lectura de llibres de filosofia i de teologia de tendències diferents de l'escolàstica vigent; tenia sant Tomàs com a guia principal, però llegia sant Agustí i autors de les altres escoles; coneixia autors que no eren freqüentment llegits a Espanya; li agradava l'experimentació com a sistema demostratiu i l'utilitzava en l'ensenyament des de la càtedra de filosofia que regentà a Mataró.

Com a escolapi, ple de l'esperit de sant Josep de Calassanç, volia i desitjava que l'educació i l'ensenyament arribessin a tots els nois i noies.

La política favorable a l'expansió del comerç portada a terme per Carles III responia als desigs del P. Ferrer; aquest apareix en el sermó com a ben relacionat amb el món comercial mataroní; l'Ajuntament li ha encarregat el sermó perquè coneix el rector de Santa Anna des de fa temps; en la p. XXII, el predicador diu el següent: *Vedle pues A.Q. en esta nuestra Ciudad de Barcelona, quantos de nosotros tuvimos la dicha de verlo*. És a dir, que el 1759, quan Carles III arriba a Barcelona des de Nàpols, un grup de mataronins participa en les festes que la Ciutat Comtal organitza i, entre els que s'hi desplacen, hi trobem el jove escolapi P. Ildefons Ferrer (tindria 31 anys).

El català.

Al sermó el P. Ferrer no fa cap referència a la prohibició d'utilitzar el català en l'ensenyament; tot són paraules laudatòries per al monarca. Però, a vegades, els silencis també parlen. El *Regimiento de Dragones* de Sagunto organitza un acte acadèmic-necrològic per al dia 15 de gener de 1789, pocs dies abans del sermó que comentem; l'Ajuntament s'hi adhereix; els alumnes de retòrica dels escolapis presenten un conjunt de poesies dedicades a Carles III; n'hi ha en diferents llengües i entre elles una en *català*. Bona estratègia: ni es critica la prohibició, ni es publica als quatre vents què es fa; el silenci propicia poder continuar ensenyant en català.

Joan Florensa i Parés, escolapi

BIBLIOGRAFIA.

Diccionario Enciclopédico Escolapio, vol. II. *Biografías de escolapios*. Salamanca: Publicaciones Calasancias, 1988.

FERRER, Ildefons. *Oración fúnebre que en las solemnes exequias celebradas en memoria del Rey de las Españas, y de las Indias D. Carlos III, que de Dios goze, por el Muy Ilustre Ayuntamiento de la Ciudad de Mataró en su Parroquial Iglesia día 26 de Enero de este año 1789 dixo...* Mataró: por Juan Abadal.

FLORENSA i PARÉS, Joan. *Ensenyament de Nàutica als Escolapis de Mataró*, en *Educación e ilustración en España. III Coloquio de historia de la educación*. Universitat de Barcelona, 1984, p. 451-457.

PICANYOL i PLA, Llogari. *Sesenta años de fecunda labor cultural y pedagógica en los colegios de Escolapios de Cataluña. 1776-1886*. Sabadell: 1966.

PICANYOL i PLA, Llogari. *Rerum latinarum scriptores ex Ordine Scholarum Piarum*. Roma, 1956.

PUIG i REIXACH, Miquel. *Algunes dades sobre l'ús del català a les escoles del segle XVIII*, en *V Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans*, vol. II (Vic 1982), p. 134-151.

VILA i PALA, Claudi. *Escuelas Pías de Mataró: su historial pedagógico*, Salamanca, 1972.